

אלישבע

קובץ מאמרים אודות
המשוררת אלישבע

הוצאת „תומר” — תל-אביב

ו ר ש ה ת ר פ “ ז

70

אלישבע

קובץ מאמרים אודות
המשוררת אלישבע

הוצאת „תומר” — תל-אביב

ו ר ש ה ת ר פ " ז

התכּוּן:

עמודים					
ג—ז	.	.	.	אלישבע — תולדותי	
ח—יא	.	.	.	א. ט. — אלישבע	
יב—יד	.	.	.	נשף אלישבע בירושלים	
טו—יח	.	.	.	מ. ניביזסקי—רות מגדות הוואַלגה	
יט—כ	.	.	.	ד"ר מ. רייזין—אלישבע	
כא—כז	.	.	.	מ. טשודנר—אלישבע	
כח—ל	.	.	.	נ. גרינבלאט—אלישבע	
לא—לב	.	.	.	נשף אלישבע בבית-העם בתל-אביב.	

המאמרים והרשימות שנכנסו לקובץ זה נדפסו בזמנם
בכתבי-עת שונים.

תולדות י (*).

נולדתי ברוסיה בעיר ריאזאן.

אבי איוון ז'ירקוב, היה קודם מורה בבית-ספר עממי כפרי, אחר-כך סוחר ומוציא לאור ספרים לעם ולבתי-הספר. מת בשנת 1917. אמי, בת משפחה אנגלית ממוסקבה, מתה בהיותי בת שלש שנים. התחנכתי בבית דודתי האנגלית, אחות אמי הבכירה, במוסקבה.

למדתי בגמנסיה לנערות במוסקבה, אחר-כך בקרתי קורסים לפדגוגיה של „אגודת המורות והמחנכות“. בשנת 1910 גמרתי את המודי.

שירים (ברוסית) התחלתי לכתוב באופן פחות או יותר רציני (לחבר חרוזים יכולתי תמיד, מראשית ילדותי, אבל לא היתה לי שום הכרה בזה) בשנת 1907. כתבתי

(* מאמר זה נכתב ע"פ בקשת הביבליוגרף המנוח ז. פישמן ז"ל בשביל ה„לקסיקון של הסיפורים והספרות העברית“ שטפל בהכנתו.

במשך חיי כ-200 שירים רוסיים. את שירי אלה לא הדפסתי מעולם, רק בשנת 1919 יצא לאור חלק מהם במוסקבה בספר מיוחד בשם „רגעים“. כתבתי גם ספורים אחדים ברוסית, גם הם. שלא נדפסו חוץ מזה אהבתי תמיד להתעסק בתרגום שירים ותרגמתי הרבה שירים מאנגלית.

החל משנת 1907–1908 נודמן לי לעתים קרובות להיות בסביבה יהודית (בבית צעירה יהודית, חברתי לגימנסיה) והתחלתי להכיר את העולם העברי ולהתעניין גם בשפה העברית. תחלה למדתי כמעט בתור הלצה לקרא אידיש; זה לא היה קשה לי, כי ידעתי מעט גרמנית. ואת האותיות למדתי על-פי ספר דקדוק עברי (בגרמנית) שהיה לאחי (אחי—בלשן, מומחה ביחוד לשפות המזרח). אגב קריאה בספרים אידיים היו מזדמנות לי מלים עבריות בלתי מובנות, שהתחילו לענין אותי, והתעורר בי החפץ לדעת אותן במקורן. מיד אחרי זה התחלתי ללמוד עברית בשעורי הערב של „אגודת חובבי שפת-עבר“ במוסקבה (בשנת 1913). למדתי שם שנתיים, אבל מפני סבות שונות—בהפסקות רבות וארוכות. יותר מזה לא למדתי עברית באופן קבוע ואת ידיעת השפה רכשתי לי מתוך קריאה ודבור.

בימים אלו בערך התחלתי לתרגם לרוסית תחילה מהספרות האידיש ואחר-כך גם מעברית. התרגומים ברובם נשארו מפני סבות חיצוניות (חוסר מקום להדפיס, התנאים בזמן המלחמה וכדומה) בכתב-יד. מאידיש תרגמתי: ספרים

אחדים של נומברג, של אנכי, שירי יהודה הלוי (שירי הים" וציון הלא תשאל ל שלום אסיריך") ע"פ עבודו של ח. נ. ביאליק. — התרגומים האלה נדפסו בשנת 1915 בשבועון „יעוץ. זש." ש"ל במוסקבה, והיו התרגומים — ובכלל הדברים הראשונים משלי שהופיעו בדפוס.

מעברית לרוסית תרגמתי ספורים רבים של ג. שופמן, רשמ־דרך של י. ח. ברנר, ספורים אחדים משל ברקוביץ, „הצדה" של א. נ. גנסין, הרבה אגדות לילדים של יהודה שטיינברג. משל התרגומים האלה נדפסו רק הספור „אהבה" לשופמן ועוד ספורים קצרים משלו וגם אגדה אחת של יהודה שטיינברג (על נהרות בבל").

בשנת 1920 נסיתי בפעם הראשונה לחבר שיר מקורי בעברית את שירי הראשונים כתבתי בהברה האשכנזית, למרות זה שמתחלת למודי, היתה ההברה הספרדית היחידה שידעתי אותה והשתמשתי בה (במקרה היה המורה העברי שלי ב„שעורי חובבי שפת עבר" ארצישראלי). אבל כה גדולה היתה השפעת הקריאה בשפה העברית, אשר השתמשה עד עכשו ברובה רק בהברה אשכנזית, שמתחילה לא יכולתי לתאר לי שיר עברי נכתב בנוסח אחר. נסיוני הראשון לא נתן לי ספוק. הנסיון השני ליצור שיר עברי מקורי באותה ההברה שבה הייתי רגילה, עלה יפה, והביאני לכתיבת שירים עברים בכלל.

שירי העברים הראשונים נדפסו ב„התקופה" כרך י"ג. בשנת 1922 עברתי גם לכתיבת פרוזה עברית: שני

ספורים קצרים שנדפסו בשם „רשימות“ ב„התקופה“ י"ט,
אח"כ נדפסו ספורי: „אחת מאלף“ ב„התורן“; „אמת“ במאסף
„פרט“, ווינה; „מלכה לעברים“ – „התקופה“ כ"ב; „נרות
של שבת“ – העולם, תרפ"ד. כמו־כן נדפסו ב„התקופה“
כ"א–כ"ב מאמרי על שירתו של אלכסנדר בלוק ומאמרי
„השירה העברית החדשה בכרכי התקופה“ בירחון לבקורת
„עין הקורא“.

על תרגומי הרוסים מעברית ואידית חתמתי על־פי
רוב את שם משפחתי הנכון: ז'ירקובה. בשביל ספרי שירי
הרוסים בחרתי לפסיבדונים את שמי העברי בצורת
Е. Лишова. כל דברי בעברית נחתמו תמיד בשמי:
אלישבע; כמו־כן גם התרגומים הרוסים המועטים, שנדפסו
כבר אחרי שנת 1920 חתומים בשם זה.

הרעיון העברי הלאומי ואחריו הרעיון הציוני השפיעו
עלי במדה נכרת מאד, עד שבמשך הזמן הביאוני לידי
החלטה להתמכר ליצירה, שתמיד היתה לי נטיה אליה, רק
בשפה העברית וגם לבוא ולהשתקע בא"י. סמני הדרך
שעברתי בה בהכרתי ה„ציונית“ אפשר למצא פה ושם בין
יצירותי, בשירי ה„ציונים“, הנכללים בספר רוסי קטן
„שירות גנוזות“ (מוסקבה 1919) ובאחדים מספורי כמו „נרות
של שבת“ ו„אורות בלילה“.

בתור משוררת עברית יכולה אני לציין רק מטרה
אחת ליצירתי: לשמש עד כמה שאפשר להתפתחות השירה
העברית בשפה העברית החדשה המדוברת בינינו יום יום

בהברה הספרדית. לכן נמנעתי מכל נסיונות וחפזים של צורות חדשות או חדישות לשירתי, כי רצוני קודם-כל לראות שיר עברי חי וטבעי וקשור קשר בלתי נתק עם שפתנו וחיינו – ולו גם בצורה הנקראת „מקובלת“; ביחוד מפני שחושבת אני שבשפה העברית המדוברת ספרדית יש אוצר גדול של אפשרויות-השירה ביחס להצד הפורמלי, עושר רב, שלא השתמשנו בו עדיין. בעצמי מקירה אני בשירתי לא את „הרוח“ שבה, לא את „הציונות“ שלי או את „הסלבויות“ או את „רוח האשה“, שהכנסתי לשירה העברית, אלא רק את השורות הבודדות שבהן הצלחתי, לפי דעתי, לגלות מקצת מן האפשרויות האלו.

איני יכולה לציין בסדר ובדיקנות את ההשפעות הספרותיות, שהשפיעו עלי במשך חיי ויצירתי, כי רבות היו עד מאד, והעיקר – שונות ומשונות ובלתי מתאימות לשום תכנית ולשום סדר מקובל שבעולם. אזכיר רק את הסופרים שהיו בזמנים שונים חביבים וחשובים מאד בשבילי ותחת השפעתם נמצאתי זמן רב בתקופות שונות (בסדר הזמני): שילר, שירי היינה, לרמונטוב, קנוט המסון, ויקטור הוגו, דיקנס, בלזק, ת. א. הופמן, המשורר האנגלי תומס מור, והמספר הצרפתי אנרי די-ריניה.

מן המשוררים הרוסים השפיעו עלי ביותר: פט ואלכסנדר בלוק; מן הסופרים העברים – גנסין ושופמן.

אלישבע.

המשוררת העברית אלישבע—שעל פי מוצאה היא נוצרית: אביה רוסי, בן אכר מפלך ריאזאן ואמה אנגלית (אירלנדית)—תופסת מקום חשוב בשירה העברית החדשה, היא כמעט המשוררת היחידה בספרותנו. שיריה הליריים, היפים והמצלצלים, —הקטנים על פי רוב, והנקראים בהברה הספרדית, —נדפסים זה כחמש שנים בכל הירחונים, המאספים והעתונים העברים המופיעים בא"י, אירופה ואמריקה. נשפים מיוחדים, ספרותיים-מוסיקליים, מוקדשים לשירתה, נערכו בהצלחה רבה במוסקבה עיר מולדתה, בקובנה הליטאית ובארץ ישראל. בנשפים האלה ניתנו הערכות לשירת אלישבע ואשיותה ע"י הסופרים ד"ר יוסף קלזנר, ראובן בריינין, יעקב רבינוביץ, יעקב פיכמן, ד. א. פרידמן, נ. גרינבלט ועוד. מלבד ציקלוסי השירים הרבים הדפיסה אלישבע הרבה ספורים (ב, התקופה", "התורן", "העולם", "פרט") וגם

מאמרי בקורת „על השירה העברית החדשה“ (ב„העולם“
ו„בעין הקורא“, שהופיע בברלין), על שירתו של המשורר
הרוסי אל. בלוק („התקופה“), „הספר העברי הראשון ברוסיה
הסובייטית“ („השלח“) ועוד. מבין המאמרים יש לציין
מאמר אחד בשם „לשאלת ההברה בשירה העברית“ („עין
הקורא“ א'), שבו היא מצדדת בזכות ההברה הספרדית
בשירה העברית ומתפלאה על כי רוב המשוררים העברים,
היושבים בארץ, אינם כותבים בהברה זו.

חלק קטן משירי אלישבע המפוזרים במקומות שונים
נכנסו לתוך קובץ השירים הקטן, שהופיע בתל-אביב בשם
„כוס קטנה“ (אייר תרפ"ו, הוצאת „תומר“). ספר זה זכה
להצלחה מיוחדת—למהדורה שניה; המהדורה הראשונה נמכרה
במשך שלשה חדשים. כל שירי אלישבע יופיעו בחורף זה.
כמו כן עומד להופיע בקרוב קובץ ספוריה בשם „האמת“,
את עבודתה הספרותית התחילה אלישבע לפני עשר
שנים (בשנת תרע"ו), בתרגום שירו הידוע של ר' יהודה
הלוי „ציון הלא תשאלי לשלום אסיריך“ לרוסית. תרגום זה
וכמובן תרגום של שירי-הים לר' יהודה הלוי נדפסו בשבועון
„יעוור. זשיזן“, שהופיע במוסקבה בשנת 1916 בעריכת ל.
יפה. אח"כ הדפיסה תרגומים רוסיים משירי שניאור, שמעונוביץ,
פרישמן, טשרניחובסקי ועוד, וגם תרגומים מהפרוזה העברית
(שופמן, ברנר, גנסיין, ברקוביץ). שנדפסו במקומות שונים.
שיריה העברים הראשונים נדפסו ב„התקופה“ כרך י"ג.
לפני שהתחילה לכתוב עברית הוציאה אלישבע ברוסית

שני קובצי שירה—„רגעים“ ו„שירות גנוזות“ (מוסקבה, 1919—
הוצ' „הצדה“). כמו כן תרגמה והוציאה קובץ שירי ש. י.
אימבר בארץ ישראל מאידית (מוסקבה, 1916).
מאמרים מוקדשים לאלשיבע ויצירתה נדפסו עד היום
בגרמנית, אידית, עברית, צרפתית, אנגלית, איטלקית, פולנית
ורומינית.

תולדות המשוררת כתובות בידי עצמה באו בשם
„תולדותי“ ב„כתובים“ גליון ששי. קטע קטן מ„תולדות“ אלו
מביאים אנו כאן... „בתור משוררת עברית יכולה אני לציין
רק מטרה אחת ליצירת: לשמש עד כמה שאפשר להתפתחות
השירה העברית בשפה העברית החדשה המדוברת בינינו
יום-יום בהברה הספרדית. לכן נמנעתי מכל נסיונות וחפזים
של צורות חדשות או חדישות לשירתי, כי רצוני קודם כל
לראות שיר עברי חי וטבעי וקשור קשר בלתי-נתק עם
שפתנו וחיינו,—ולו גם בצורה הנקראת „מקובלת“ ביחוד
מפני שחושבת אני שבשפה העברית המדוברת ספרדית יש
אוצר גדול של אפשריות-השירה ביחס להצד הפורמלי,
עושר רב, שלא השתמשנו בו עדיין. בעצמי מוקירה אני
בשירתי לא את „הרוח“ שבה, לא את ה„ציונות“ שלי או
את ה„סלבויות“ או את „רוח-האשה“ שהכנסתי לשירה העברית
אלא רק את השורות הבודדות, שבהן הצלחתי, לפי דעתי
לגלות מקצת מן האפשריות האלו.“

הרעיון העברי-הלאומי ואחריו הרעיון הציוני השפיעו
עלי כמדה נכרת מאד, עד שבמשך הזמן הביאנו לידי

החלטה להתמכר ל"יצירה ושתמיד היתה לי נטיה אליה רק
בשפה העברית, וגם לבוא ולהשתקע בארץ-ישראל. סמני
הדרך שעברתי בה בהכרתי ה"ציונית" אפשר למצא פה
ושם בין יצירותי: בשירי ה"ציונים", הנכללים בספר דוסי
קטן "שירות גנוזות" (מוסקבה 1919) ובאחדים מספורי כמל
נרות של שבת" ו"אורות בלילה".

נשה אלישבע בירושלים.

קהל רב התכנס באולם בית הספר למל לשמוע את שירתה העברית של המשוררת אלישבע. *) בהרצאה מענינת הגדיר הד"ר קלוזנר את מהות שירתה של אלישבע. בכלל—מציין המרצה—אין בתוכנו משוררות. מלבד שרה שפירה בשירה הנצחי, אל טל ואל מטרי ומשוררות בודדות מאד לא היתה לנו עדיין משוררת עברית שתביע את תמצית הנשמה העברית. המרצה מציין את שירת המשוררת אלישבע בתור שירת המרחק. עומדת היא מרחוק ומסתכלת ומתבוננת בועזועים שמסביב ומבחינה בהם אור מיוחד הנעלם מעיני אחרים, שאינם עומדים מרחוק אלא נמצאים בתוך הזעזועים העוברים עליהם ומושפעים מאד מהקרבה וההתכנסות. ככה, למשל, מגלה לנו המשוררת

---

*) באולם כייס למל כייס תמוז, תרפ"ה. תמצית ההרצאה על-פי העהונים, הארץ, ודואר היום.

אלישבע אור מיוחד ביהדות שאנו היהודים אולי לא הבינוהו כל כך, והמשוררת אלישבע מחוננת בסגולת התפישה עד להבחין באורות הללו והליריקה שלה היא מזיגת הרגש והשכל. כן היא מתפעלת מאד למשל, מברכת הנרות היהודית ובאה מתוך כך לידי הרגשה יותר עמוקה ויותר אוביקטיבית ממנו, היהודים מלידה. היא רואה בברכת הנרות את הערצת האור שאצל העם היהודי עד שהוא בא לברך עליו ולקדשו.

המרצה מעריך את חשיבות הדבר המיוחד במינו כמעט בכל דברי ימינו, שמשוררת נכריה תדבק בשפתנו ותהגה בה ותשיר בה. ומשוררת זו צצה דוקא בארץ-הגזרות, בארץ שרודפים בה את שפתנו עד חרמה, בארץ אידיאלית, כביכול, שאינם בושים לרדוף שפה כזאת שבה נתבטאו המחשבות האנושיות הנשגבות ביותר. ד"ר קלוזנר הדגיש גם את חשיבות הדבר שהמשוררת אלישבע שרה בהברה הספרדית, זו ההברה האמתית והמקובלת בארץ ישראל, והזכיר שטשרניחובסקי, למשל, עודנו עומד במריו ואינו רוצה לכפור בהברה האשכנזית.

המרצה מציין את נעימת העצב ששירת אלישבע חדורה בהם, ומסיים בברכה שתזכה לראות את הגאולה השלמה והחרות המוחלטת של האומה העברית בארצה ואז תשיר לנו אלישבע שירי גיל וחדוה, יניקי שמשה ואוירה של ארץ ישראל הנגאלת.

לקול תרועות חן ומתיאות כפים עולה המשוררת על

הבימה ומקריאה אחדים משיריה. כל שיר ושיר שלה, הנקרא
בהברה ספרדית נאה ונעימה משאיר רושם רב על השומעים.
הסופר דוב קמחי הקריא את ספורה של אלישבע
„אורות בלילה“, שמתוכו אפשר להכיר את התבוננות
העמוקה, המשיכה הרבה והתשוקה העזה של המשוררת
לדעת מה בלבבם של בני העם הזה, העורגים וכמהים כל
ימיהם.

המשורר י. ליכטנבוים הקריא משירי אלישבע הרוסים
בתרגום עברי: „לוקח לבי ויטולטל“, „רות“, „בערבי שבת“.
לבסוף עלתה שוב אלישבע והקריאה מספר שירים מאוצר
שיריה, שירים בריתמוס עברי פשוט ולבבי, שחדר אל הלב
והובן כל כך

רות מגדות הוואַלאַגה.

בין המשוררת המעטות, שהספרות העברית מונה, תופסת אלישבע מקום מיוחד. היא הופיעה בספרות העברית לפני חמש שנים בערך, אחרי שיצרה כעשר שנים ברוסית ואנגלית. תרגומיה מתומס מור, מביירון ואחרי כן מיהודה הלוי, מביאליק, משמעונוביץ, מצרניחובסקי, כמו כן שירי ציון המקוריים שלה בשפה הרוסית, החדורים געגועי־יגון ואהבת אין קץ, הופיעו בכתבי עת ובמאספים שונים, גם יצאו בשתי חוברות מיוחדות ("רגעים" ו"שירות גנוזות", הוצאת "הצדה", מוסקבה 1919) ועוררו תשומת לב כללית אל האשה הזרה הזאת. עדיין לא שלטה אלישבע בלשון העברית שלטון גמור וכבר התחילה לשיר את שיריה בשפה זו, מיד הופיעו פניני שיריה ב"התקופה", "העולם", "התורן", "הפועל־הצעיר", "הדים", "הד־ליטה" ועוד.

אלישבע נמנית בספרות העברית על אותם המשוררים אשר השתחררו לחלוטין מכבלי המליצה והתנכיות. חשיבותה של התחדשות זו ביחס ל"טבע" המתבטאת בלשון פשוטה,

וקרובה ללב, מתעלה עוד יותר על ידי זה ששיריה כתובים כולם בהברה הספרדית, הארץ-ישראלית, ודבר זה ערכו לא מעט בשביל הדור העברי הצעיר המדבר בהברה זו. אלישבע היא פיטגית לירית. „בדממת הקסם של יערות הסתרים המעולפים בנוגה הלילות הכחולים“ צועדת המשוררת לקראת שירתה. הטבע הוא היכל היקום, הכוכבים הם נרות השבת, היא הכוהנת של אהבת האדם. עוד לא הגיעה השעה להוציא משפט שלם על שירת אלישבע. אני רוצה רק להגיד, כי אלישבע מקורית היא ובעלת-כשרון. שיריה הנחמדים אשר מבנה נאה להם, נקראים בעונג לפרי עטה שייכים גם מאמרי הסתכלות בקורתיים על ה„שירה העברית בכרכי „התקופה“, על שירתו של המשורר הרוסי בלוק, על שירתו של שמעונוביץ וגם ספורים פסיכולוגיים מקסימים („נרות של שבת“ ב„העולם“, „מלכה לעכרים“ ו„בנאות קיץ“ ב„התקופה“, „האמת“, במאסף „פרט“ ועוד).

אכן הפלא שבדבר הוא, כי אלישבע היא על פי מולדתה בת לאכר רוסי, בן האמונה הפרבוסלבית. יליסבטה זירקובה – כך היה שמה לפנים, – נולדה ונתחנכה במוסקבה בחוגי המשכילים. אמה של אלישבע, אירלנדית מלידה, מתה עליה בהיותה בת שלש והיא נתגדלה בבית אחוזא אמה, בבית אנגלי, והשפה והספרות האנגלית השפיעו בהרבה על הילדה הרכה. בנערותה לא היתה לה ההזדמנות להתרועע עם יהודים, היא גם לא היתה מעולם כגיטו

היהודי. בעיר מולדתה הכירה לדעת רק אי-אלה יהודים
מבין המתבוללים וכמו-כן אחדים מחוגי והציונים אשר
פעלו עליה פעולה חזקה.

גורלו של העם העברי, אמונה הכבירה באידיאל
הגדול של התחיה הלאומית, השפה העברית („שפת הלב
והדמדומים“) – כל אלה הלהיבו מאד את נפש ליוזה הצעירה.
היא מתחילה ללמוד את השפה העברית מפי אחד מתלמידי
הגימנסיה התל-אביבית. לעתים קרובות היא הולכת לבית-
הכנסת, כדי להקשיב שם אל „צער-הדורות“.

„שתי נשמות שוכנות בקרבי – כותבת לי בת הסלואים
באחד ממכתביה הראשונים בשנת 1919 – „נשמה רוסית
ונשמה עברית: הנשמה העברית הולכת ושולטת בי יותר
ויותר“ היא היתה מתאוננת לפני בימים ההם שאין לה
בריאות (העיר שישבה בה אז) איש, אשר תוכל „לשוחח
אתו על כל הדברים החדשים“. בעיר מולדתה היתה סגורה
ומסוגרת, הכל היה זר ורחוק לה. „את מרירות הגלות,
ידוע ידעתי“, הספרים העברים היו לשמחתה היחידה ביום
ול„חלומות בעברית בלילה“.

כשהתחילו הפליטים היהודים מתחומי המושב באים
אל ריאואן חשה בת הסלבים בהירת השער להגיש להם
עזרה; מיד התחילה להורות את הילדים עברית ותנ"ך
בשעורים שנוסדו על-ידי „ועד העזרה“ המקומי.

בה במדה שהלכה והשתלמה בידיעת הלשון העברית
הרבחה ליצור את יצירותיה בלשון זו. „אלמלא אותה

הכבודות. אשר עברה לי בירושה מהורי הרוסים, ואלמלא
רשלנות זו, המיוחדת לי, הייתי יכולה הרבה יותר לעשות
בשביל הספרות העברית" (ממכתבה משנת 1922).

היא קנאה ברות המואבית אשר קדמה לה ואשר
היתה הראשונה לאמר: „עמך – עמי ואלהיך – אלהי“. מלים
אלה ממשמשות מוטו לאלישבע לאחד משיריה אשר בספר
„שירות גנוזות“. היא מקוה, שהעם העברי ה„עשיר והטוב
לאין קץ“ לא יסרב מלקבל את קרבן ה„אהבה והאמון“
אשר היא מגישה לו.

...והתקוה תשעשעני, כי העם נדיב הרוח

לאין ערך, ממני חלק קט מעשרו הרב לא ימנע מנוע“.

„ובמותי ככה יאמרו: נכריה היה היתה,

המולדת היא עזבה, עם יהודה כי כן אהבה.

כל מנחת אהבה נרצה לאלוה-תמצא נא מנוחה ונפש

בצל חומות ציון עזוני, זו לנצה לא ימוש;

תישן לך שנתה לבטח, וברכת קורפו ולהט,

ממרומי נבכי שמים שמש יהודה לה תשלח“.

שאיפה אחת תקפה את אלישבע בשנים אחרונות

ואי-היכולת למלאותה מלאה את נפשה זמן-רב צעיר ויגון.

נפשה נכספה לארץ-ישראל, „לירושלים עיר העמים ושנות

האלף“. היא לא יראה את קושי החיים בארץ זו, אם כי

אין לה נסיון בחיים ו„אין היא מוכשרה למלחמת הקיום“.

„כשנראה לי לפרקים שמעין שירתי דלל וחרב, יש לי

ההרגשה: שם בארץ השמש היפה תשוב השכינה לשרות עלי“...

א ל י ש ב ע.

(מפגישותי בארץ-ישראל)

בתל-אביב נפגשתי עם המשוררת אלי שבע. בקושי גדול מצאתי את מעונה. אמרו לי, שהיא גרה ברחוב „גאולה“, סמוך למלון סאוואי. אבל נסתבכתי בהמון חוצות וסמטות ואבדתי את דרכי. ולאחר ששאלתי מכמה אנשים נודע לי, שהיא דרה ברחוב גרוזנברג, קרוב לים. בין כה וכה והדבר עצמו, שתעיתי, אני האמריקאי, בדרכי העיר היהודית הראשונה בתבל, דבר זה הסב לי עונג-נפש מיוחד... בבית קטן, שהרהיטים בו מעטים, אבל הנקיות רבה, מצאתי את המשוררת. לפני עמדה אשה כבת שלשים, רזת-גו וגבוהה. פניה—פני אשה (סלֵבית). רוסית-כפרית החום היה גדול ואלישבע היתה לבושה שמלה קלה והיא יחפה. ילדתה הקטנה, הינוקת בת שנה, ישבה בכסא-ילדים גבוה ולמראה פני הזר שנכנס, התחלחלה והרימה קול בוכים. האם השקיטה אותה בדברים אחדים—בעברית. חתוך-הדבור העברי של אלישבע הוא יפה ושפתה צחה. בשעה שנכנסתי אצלה עסקה הסופרת בחבור איזה מאמר

או ציור, ועל השלחן לפניו, בין ערימת כתבים וגליונות-
גיר, מונח היה גם מלון עברי (לא אזכור: אם עברי-אשכנזי
או עברי-אנגלי).

דברנו על ענינים שונים, ואני בשפתי העברית
הדלה כמעט שנתביישתי בפני שפע המלים שלה, וקנאתי
בכשרונה הבלשני בשמעי את צלצולן היפה של המלים
העבריות המדויקות, כשהן יוצאות חוצץ מפי בת-רוסיה זאת.
ראיתי בה אשה בעלת השכלה גבוהה, בת עם זר אשר
נחאהבה בעם העברי ובתרבותו, ומארץ הצפון הקר, ארץ,
מולדתה, הרחיקה נדוד לארץ-ישראל החמה, כדי לעבוד
ולעזור בהתפתחות החיים העבריים החדשים בארץ העתיקה-
החדשה. איכה עברה עליה הרוח הזאת? מאין לקחה את
אומץ-הרוח להשליך אחרי גווה את כל עברה ולנתק את
אלפי החושים אשר קשרו אותה אל העם הרוסי? ידעתי
שאלישבע מתפרנסת בדוחק מן הספרות. אבל יחד עם זה
הרגשתי כי מאושרה האשה במצ

בקשתי רשות לצלם אותה. התינוקת הרימה עוד
הפעם קול בוכים והאם מהרה לקחתה בזרועותיה. יצאנו
החוצה וכה צלמתי את בת-רוסיה זאת, שהיא משוררת עברית
מפורסמת, כשהיא עומדת בשמלתה הקלה וברגליה היחפות
ובזרועותיה תאחו את ילדתה הבוכיה.

וכשעזבתיה הרגשתי שנפרד אני מאת אחת בנות-
הפלאות שרק לדור גדול כדורנו אשר היה להקים לנו.
אכן רוח הוא באנוש...

אלישבע.

(להופעת קובץ-שיריה „לוס קטנה“, מהדורה שניה)

האין בזה משום חידה? —

אביה רוסי ואמה אנגלית. שמה הנקרא לה: אליזבטה
איוואנובנה זשורקובה. נולדה בריאזאן ונתחנכה במוסקבה.
את שיריה כתבה בשפת אביה ואף בשפת אמה.
ולפתע... מנין זה לה? — זה לפני שנים אחדות נגלתה
לעינינו והנה היא — אלישבע. משוררת עברית.

והיכן? במוסקבה. כל מסורת עברית, כל נקודה של
יצירה עברית נכחדו שם זה כבר בעקב העלולי ה„יעווסע-
קים“, המולכים על הרחוב היהודי, כל נטע עברי זה כבר
נהפך משורש ויהי לבוז ולשמצה. בדרך נס ובפלא נשאר
רק מקלט עברי אחד: „הבימה“... והנה — מופיע עוד פלא
שני לו: אלישבע העברית.

בימים ההם והספרות הרוסית לאחר שנות ההרס
והמהפכה הולכת ושבה לבצרונה. הסופרים הרוסים, ובראשם

גורקי, הולכים ומתקרבים יותר ויותר אל ממשלת הסובייטים,
אשר בה כפרו קודם והם מתחילים להשתתף בעבודת
התחדשות התרבות הרוסית. רבים מהם נתמכים בידי
הממשלה, ורבים תופסים את המושרות הכי גבוהות, לאחר
הודותם, כמובן, ב„אידיאלי“—השתפנות ו„הצלת האנושיות“...—
והיא, הסופרת ושירקובה, להפך, מסתלקת או לצדדין מפעור
לוחה הספרותית בשפת מולדתה וחנוכה ובוררת לה פנת
הזיה בודדה... אכן מה זה היה לה פתאום שהתחילה חולמת
על עתידה להיות משוררת לעם אחד מפוזר ומפורד, אשר
כל בסיס נאמן לתרבות ואמנות בהוה אין לו...

האין בזה משום פלא וזרות?...

והנה אף בין שיריה מלפנים, הכתובים רוסית נמצא
שיר אחד על רות הקדמונית, המואביה, זו ההולכת ומלקטת
שבליים בשדות בית-לחם יהודה...

וכלום אין לבקש איפוא בשיר זה, אולי, יותר משיר?
כלום אינו, אולי, אלא מעין סמל-הבעה לתסיסת שאיפה
טמירה וכבירה שבלב המחברת: להיותה סוף סוף אף היא
עצמה — „הגבורה“ של שירה זה? ... ולאחר שנים של הגותה
וחלומה, וכשגמל בה פרי תסיסתה זו הנה היא קמה איפוא
להיות לרות חדשה, רות רוסית —

והולכת היא ומלקטת אף ך היא שבליים בשדות...

השירה העברית

אין זאת, כי עצמה נעלמה ובטוחה היתה יצוקה בקרב

האשה הזאת, כי על כן בוא באה אלינו כל כך בחשאי.
כאילו אך בכדי לכפר על איזה עלבון, בכדי לנחמנו –
בעצם הופעתה זו.
היא האחת. הראשונה.

שהרי כל כך מן הטרגיות הפנימית, המכאבת, היה
תמיד באלם-הכרתנו, כי כה לעולם, לעולם בודדים אנו
במחננו!...

לאיזו מרוחות-העולם כבר לא זרענו את גרעיני
נשמתנו-וכי דאג מי לבוא פעם ולנחם את נשמתנו זו
ההולכת ומתדלדלת? מי הוא מהעמים, הגדולים והקטנים,
איזוהי מהמדינות, העשירות והדלות, אשר על מזבחם לא
הקרבנו את עצמנו, אשר להם לא הקימונו מקרבנו, לכל
מקצועות החכמה והחיים והתרבות, חכמים וסופרים ואמנים
גדולים וקטנים-וכי בא איפוא במחיר כל אלה מי מהנכרים
אף אלינו, על מנת להתקרב אלינו ולשבת בתוכנו, מבלי
אף היותו „גר-צדק“, להרגיש רגשותינו ולסבול סבלנו.
להגות וליצור בשפתנו? והמעט לנו זה. הלא אף על גאונינו
הכיי-אמיצים, שהקימונו לאתרים, ראה העולם (ואף אנו
בעצמנו, לפעמים) לכסות בבלי דעת, להעלים שמותיהם
ולמחוק כל תו של מקור מחצבתם...

כל כך נעלבים היינו.

בודדים.

ריחות ורוחות זרים אמנם הובאו אל רחובנו, לפעמים
אף יותר מדי, גם על ידינו אנו וגם על ידי זרים ורחוקים,

אך אדם חי, בעל לב חי, בעל זרם דם אחר ורטמוס של
דופק אחר, שיבוא וישב ויצור אף הוא בתוכנו ולמעננו,
שיפיג מתוכנו את הערירות במלחו בשפתנו —

הוי, כמה חשקנו לו לפעמים באלם נפשנו...

והיא, אלישבע, הדרור הראשונה.

זו, שהרחיפה עלינו במצופה הקל על מחננו את
התנחומים החשאיים.

כן, כן. היא שהביאה אף לנו, אף לנו, בתל-אביב

שלנו —

„כוס קטנה“ מרוחה ומדופק לבה היא בשפת יצירתנו

אנו...

רות הרוסית.

„כוס קטנה“.

ומלאה היא לה צלילים צנועים בעלי זיו מיוחד,
רעידות נפש בודדה ונוגה-ענוגה, נפש-אשה, הזיות קלות
על יפעה והוד ועצב לב אחר, עצב רוסי.

והרתמוס אף הוא רוסי. הצביון רוסי. והאותיות
והתבות עבריות. והשאיפה עברית. שאיפת-מזרח.

„ארנים ירוקים ביערות מולדתי!

— — — — —
כך מקדם עמדו בהיכל אלהים

אחיכם—ארזי לבנון גבוהים“.

(„כוס קטנה“, ז' 36).

נדמה, שכאן מרימים כפותיהם ארני יערות רוסיה
החסונים לחבק את „ארזי לבנון גבוהים“ ולחשי שלומם של
אלה מול אלה כאילו ימשכו להתמוג יחד.
החן שבראש הגמל“ שנשקף משקיעת שמש-האש
בתל-אביב כאילו ירמו מרחוק אל „שמש חורף, שמש קר“
אשר במוסקבה הרחוקה.

וכמה ענוג ורך הוא הרגש של אלישבע הרוסית-
אנגלית לאותה „העיר הנדחת“ הגלותית, אשר עליה
הערב בשמי-הבדולח
הדליק כוכבי שבת“.

(כוס קטנה, 10)

ואשר שם רחוק-ישב לו נער,
„על ספר ישן-נושן,
ולמד בניגון הקדם
בבית-מדרש ישן“.

(שם, שם).

ניגון זה, אשר מדי הגיעו אליה, אל אלישבע, „והיה
לשיר ערש על שנתי המתוקה“...
והכל כאן בא בצניעות של מבטאים וחרוזים פשוטים,
בלי כחל ושרק. אין התמונות בולטות כאן בליטה יתרה,
כמו שהורגלנו לפעמים בשירתנו החדשה, אין קולות ורננים
עזים ומריעים. חסר כאן כמעט החפץ הפראי אשר יולד
בנו לפעמים בן-לילה, לחבק בזרועותינו הקצרות והדלות
את העולם ומלואו... בשקט, בשקט, לא בנוסח שלנו...

והלשון העברית בפי נכרית כאילו מצאה לה אף היא
תקון אחר וקלות חדשה דוקא הודות להשתחררות מבטויים
יסודיים-עבריים, נחלת-דורות. וההברה הספרדית בפיה אף
היא כאילו היתה טבעית יותר מאשר בפינו, שאנו הלא
החלפנו בה את ההברה האשכנזית השגורה בפינו מימות
הילדות.

שקט. טבעיות. תמימות. ויש אף אשר לא נוכל
להבדיל בין אלה ובין הרפיון וחוסר-הבטחון...
כך דרכה של צניעות.

העבודה, שרגע קט יש אשר אף יחול בנו הלב
בהעמידנו „כוס קטנה“ זו בין הגביעים הגבוהים והמזהירים
בזהר חי של גדולי משוררינו בתקופת שירתנו החדשה.
אולי עוד יאפילו עליה כליל ברום קומתם, על כוסה
זו הזעירה של אלישבע שלנו.
של רות שירתנו.

... ויודעים אתם? —

יש אשר לפעמים נחשב בדומיה, כי עוד כתב תכתב
בימים הבאים מגלה חדשה לנו, ושמה „מגלת אלישבע“.
ואז ידמה לנו רגע קט, שיפה יעשה הכותב
של המגלה הזאת, כשלא יבחר לדבריו את אחד
מהסגנונים המודרניים שיהיו בימיו אלא יבוא ויטול את
הנוסח והסגנון הידועים של „מגלת רות“ העתיקה (ורק בשנויי
זמן ומקום): „ויהי בימי שפוט השופטים ויהי רעב בארץ“...

כי הנה אף בארץ רוסיה שפוט שפטו באחד הזמנים
שופטים, שופטים חדשים. ורעב אמנם היה אף בארץ
ההיא. ולא רק זה, אלא אף—מהפכות וריב־אחים ופורעניות
היו שם. ובימים ההם גרה בארץ ההיא עלמה אחת. החולמת
והוזה יום ולילה לבד וללכת לארץ יהודה הרחוקה והקדומה.
ויהי כי הציקו לה געגועיה ותקם ותלך שמה ותתע בודדה
ותלקט שבלים בשדות..

בשדות השירה העברית.

רות חדשה.

על יסוד נוסח מעין זה תכתב עוד בעתיד:

„מגלת אלישבע“...

וראויה היא לכך...

א ל י ש ב ע.

הספרות העברית החדשה מונה לפי שעה רק מספר קטן מאד של נשים סופרות. עד כמה שידוע לי אין לנו אלא ארבע-חמש סופרות בסך-הכל.

הופעה זו מובנה למדי. כי על כן היתה האשה העברית עוד זה לא כבר רחוקה מאד מן הספרות העברית. להתבוללות היתה השפעה יותר רבה על הנשים מאשר על גברים. לספרות העברית החדשה, בראשית התהוותה, לא היו אפילו קוראות עבריות, ודבר זה היה נכר ומורגש בספרותנו ביותר. סופרים ומשוררים עברים הביעו לא אחת את התמרמרותם על כך. ואם בקוראות כך, בסופרות—על אחת כמה וכמה.

אכן עם חדירתה של הספרות העברית לתוך חוגי החיים הרחבים, עם גדולה של התרבות העברית בארץ ישראל, שיצרה דור של קוראות, עם התיסדות בתי הספר העברים, אשר יצאו מתוכם מספר גדול של קוראות עבריות—נשתנה המצב לחלוטין. כיום יש לנו כבר בתוך

קבוצים עבריים שונים נשים לא מעטות, הקשורות אל
העברית קשר אמיץ, השולטות בשפה שלטון חפשי הן
בקריאה והן בכתיבה.

אף על פי כן מספרן של הסופרות העבריות הוא,
כאמור, פעוט מאד.

ואם מספרות עבריות יש לנו בכמות מעטה, הרי
משוררות חסרים אנו כל עיקר. מימות המשוררת שרה
שפירא, המתברת של השיר חידוע „אל טל ואל מטר“ לא
קמה לנו אף משוררת אחת בעברית.

הסופרת זינה רבינוביץ, שהתחילה את הקריירה
הספרותית שלה בשיר, פרסמה מספר שירים בשבועון „העם“
שיצא בשעתו במוסקבה ובעתון לילדים „שתילים“—עברה
מיד אל הפרוזה.

על כן הופעה נכרת וחשובה מאד בספרותנו היא
המשוררת אלישבע, אשר הופיעה בה לפני כחמש שנים
בערך, ביצירותיה שנתפרסמו בכתיבת שונים וביחוד
ב„התקופה“, שבה הדפיסה אלישבע ציקלוסים שלמים של
ליריקה.—אך אם המשוררת אלישבע, בתור שכזו יש בה
משום חדוש לספרות העברית, כי סוף סוף הריהי המשוררת
העברית הראשונה והיחידה בספרותנו, הרי עצם אישיותה
של אלישבע הוא לא רק חדוש לספרותנו, אלא פלא גדול
לכל החיים העבריים שלנו. אישיותה של המשוררת העברית
אלישבע הוא לנו מאורע היסטורי מיוחד במינו, שיש בו
משום חידה, משום פרובלימה פסיכולוגית...

כי על כן לא רבים מן הקוראים העברים של החוגים הרחבים, המרוחקים מן המרכזים הספרותיים יודעים, כי השם אלישבע אינו לא פחות ולא יותר, אלא פסיבדונים של הסופרת הרוסית אליזבט זירקובה שכתבה לפניו רק רוסית ואנגלית, ואך לפני חמש שנים פרסמה את שירה הראשון בעברית.

הנה כי כן לפנינו עובדה, אשר אין דוגמתה בקורות ימינו, אשר איש בן עם נכרי יתמוג מזיגה אורגנית ורוחנית עם השפה העברית עד כדי היותו מטוגל לכתוב בשפה זו שירים אינטימיים, לבביים וענוגים כשירי אלישבע.

בקראנו את שירי אלישבע, שירים ליריים טהורים של נשמה בודדה, הספוגה עצב של יפעה, רכות-ענוגה וחוץ צנוע וחרשי, המיוחד רק לאשה, וכל זה הוצק בתוך חרוזים עבריים מחוטבים ושוטפים—הרי עומד אתה משתאה לפני החידה הזאת, היאך אשה זרה נכנסה לה בחשאי אל היכל שירתנו והריהי צועדת בו כבת-בית בבטחה, כאילו היתה שוכנת בו מבטן ומלידה.

ובקראך את שירי אלישבע, חושב הנך, כמה אהבה, כמה קדושה וחוץ יצקה אלישבע בשפה העברית, בכמה התאמצות, בכמה יראת הכבוד נגשה אל המלה העברית—עד שעלה לה במשך שנים מועטות לכבוש את מבצרי שפתנו. אלישבע היא רות של זמננו, עליה שרה עוד לפניו ברוסית. אין זאת, כי תמונתה של רות הקדמונית רחפה ימים רבים לנגד עיניה.

נשף אלישבע.

בבית-העם בתל-אביב

על מגרש בית העם.

ים-הראשים זוקר מתוך הספסלים. ממול כמה גופים צמודים לקירות הגדר. מן המחטרות שמתחת לגדר מתרומם ראש קטן, לטאז-אדם מביטה רגע בעיני רגול: האין מי ממונה על המחותרת? חיש הוא מתערבב בקהל. הסכנה חלפה.

הפסנתר עומד על הבימה באותה החשיבות המיוחדת לו על כל כלי-הנגון. היתה פתיחה. על רות המואביה, כמובן. השואה כה מתבקשת — עד כי קשה להתגבר על הבנליות שבה.

והנה היא, אלישבע. הפשטות והחום. בת-כפר, אשר כאלו אינה יודעת כלל את החגיגות המופרות העונדת במקרים כאלה את הזמרים, אשר ראשם קרחה ונעלם לָפֶה. כל כך פשוט. תקרא שירים אחדים משיריה הקלים, מן

הכוכב הקטנה" או מן "התקופה", חרוז לבן, של משוררת
אשה, אשר הקלות היא טבעה. לא משובה אלא זוך קליל,
שאינו שטחי יותר מאשר כל יציר בבריאה, אשר היותו
נוצר אותו שוה בכל הברואים.

אלישבע פתחה את הנשף וסיימה אותו. אותה דמות
אשה-משוררת עדויה לבן אשר עלתה על האקרן, – המסך
השחור – עמדה בפני הקהל-הגדול יותר מדי בשביל קול
של זוג-כסף מותאם למסיבה – ואמרה את שיריה אשר כבר
העלתה אותם אמנם על הכתב, אבל בעצם הם חלק בלתי
נפרד מישותה הברה, הנצבת כאן ללא ניד וללא זיע, ואשר
אך רחש שפתיה משמיע שירה.

היה בעמידה זו מן הפרישות הצנועה, של תום ורוך
וחלום אשר בשיריה:

– "אפשר שהמלך חי!"

בין ההתחלה ובין הסוף של הנשף היה אמצע מוסיקלי
ארוך. הזמר זמר והנגן נגן – כנהוג. כמו ההשוואה על
מוצאה של המשוררת.

„ELISZEWA“

Zbiór artykułów o twórczości Eliszewy.

9915
בהוצאת „תומר” — תל-אביב, רחוב אלנבי 29

יצא לאור:

אלישבע — כוס קטנה (מהדורה שניה)

עומדים להופיע:

אלישבע — ספורים

אלישבע — חרוזים (שירים חדשים)

המכירה הראשית של ספרי „תומר”:

בארץ = ישראל: בתי מסחר הספרים
„תרבות” ו„אחיעבר” תל-אביב

בפולניה: בימ”ס „עבר”, ורשה, טלומצקה 6—8.
Księgarnia „E W E R” Warszawa, Tłomackie 6—8.

באמריקה: הסתדרות עברית, ניו-יורק
114—5 Av.—New-York, N.-Y.